

JOURNAL OF CENTRAL EUROPEAN GREEN INNOVATION

HU ISSN 2064-3004

DOI: 10.33038/JCEGI.2018.6.3.85

Available online at <http://greeneconomy.uni-eszterhazy.hu/>**REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEK A FŐBB MEZŐGAZDASÁGI
ÁGAZATOKBAN MAGYARORSZÁGON**
**REGIONAL DIFFERENCES BETWEEN THE MAIN SECTORS IN
HUNGARY**POPP JÓZSEF – HARANGI-RÁKOS MÓNIKA –
SZENDERÁK JÁNOS – OLÁH JUDIT**Összefoglalás**

A régiók között számottevő az eltérés a mezőgazdaságban a növénytermesztés, az állattenyésztés, illetve a szolgáltatás és másodlagos tevékenységek megoszlása alapján. A Dél-Alföld és Észak-Alföld az ország mezőgazdasági területének csaknem 45%-át képviselte a vizsgált időszakban. A mezőgazdasági termelés átlag feletti intenzitása (egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás) Dél-Alföldön, Közép- és Nyugat-Dunántúlon volt megfigyelhető, ugyanakkor jelentősen elmaradt Észak-Magyarországon. A növénytermesztés aránya Észak-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon jelentősen meghaladta az országos átlagot, míg az állattenyésztés súlya a Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint az Észak-Alföldön túl az átlagot. Az élőállat és állati termék kibocsátásából Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint Észak-Alföld országos átlagnál nagyobb teljesítményt mutat. Az Észak- és Dél-Alföld folyó alapján a teljes kibocsátás közel felét adja, ezzel szemben a kis területű Észak-Magyarország aránya a kibocsátásban 8,1%, Közép-Magyarorszáé pedig 6,9% volt. A fontosabb ipari növények területéből – a gabonanövények területéhez hasonlóan – Észak-Alföld 23%-os, Dél-Alföld pedig 22%-os részarányt képviselt, 10-15% közötti részesedéssel sorrendben Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl következett, 6% körüli aránnyal Közép-Magyarország zárja a sort. A többi növény esetében is a Dél- és az Észak-alföldi régió a meghatározó a vetésterület nagysága szempontjából, de a szójatermelésben a Nyugat- és a Dél-Dunántúli régiók bírnak meghatározó szereppel.

Kulcsszavak: régió, mezőgazdasági ágazatok, kibocsátás, földterület, beruházás**JEL kód:** Q41, Q42, Q43

Abstract

There is a significant difference between the regions in terms of crop production, livestock breeding and provision of services and secondary activities. The Southern Great Plain and Northern Great Plain accounted for nearly 45% of the country's agricultural area during the period under review. An above average intensity of agricultural production (per one hectare of agricultural land) was observed in the Southern Great Plain, Central Transdanubia and Western Transdanubia, but Northern Hungary lagged behind to a significant degree. The share of crop production in Northern Hungary and South Transdanubia significantly exceeded the national average, while the importance of livestock breeding in Central and Western Transdanubia and in the Northern Great Plain exceeded the average. Central and Western Transdanubia and the Northern Great Plain surpassed the average in livestock and animal products. On the basis of current prices the Northern and Southern Great Plain regions account for almost half of the total output, while Northern Hungary's smaller area accounted for 8.1%, and Central-Hungary for 6.9%. In the area of major industrial crops – as is the case with cereal crops – the Northern Great Plain accounted for 23% and the Southern Great Plain for 22%, with Southern Transdanubia, Northern Hungary, Western Transdanubia and Central Transdanubia varying between 10 and 15%, followed by a 6% share for Central Hungary. For other plants, the Southern and Northern Great Plain regions are also dominant in terms of the size of the area under production, but in soya production Western and Southern Transdanubia play the main role.

Keywords: land, region, agricultural production, investment

JEL kód: Q41, Q42, Q43

Bevezetés / Introduction

Az EU-ban a GDP 66,3%-át a 250 000 lakosnál nagyobb városi agglomerációk (metropolitan regions) állították elő 2016-ban. A gazdasági tevékenység az EU-ban a vidéki térségekből és kisvárosokból a nagyvárosi és fővárosi agglomeráció irányába tolódik el. A regionális munkatermelékenység alakulásával párhuzamosan változik a regionális GDP termelés is. Azokban a régiókban, ahol az EU átlagánál magasabb a munkatermelékenység és GDP termelés alakulása, a specializáció irányába mozdult el a gazdaság, ezen belül a kutatás és a „*high tech*” iparágak mellett megjelentek a pénzügyi és egyéb szolgáltatási szektorok is. A gazdasági tevékenység tükrözi az oktatásba, a kutatásba, a fejlesztésbe és az innovációba történt beruházásokat. Hasonló képet tükröznek azok a régiók is, amelyek specializációja az ipari és építőipari tevékenység felé mozdultak el (EUROSTAT, 2017). Óriási különbségek vannak az EU tagállamok 276 régiója között az egy főre jutó GDP tekintetében vásárlóerő-paritáson számolva, a legszegényebb és a leggazdagabb régiók között tovább mélyült a szakadék a korábbi időszakhoz képest (EUROSTAT, 2017). Az egyes régiókban a GDP termelést jelentősen befolyásolja az ingázók magas száma, amely jelentős mértékben növeli az adott régiókban az egy főre jutó GDP összeget. 2016-ban Magyarországon vásárlóerő-paritáson számolva az egy főre jutó GDP az uniós átlag 67%-át érte el. A legmagasabb értéket ismét a Közép-Magyarország Régió érte el az uniós átlag 102%-ával. A központi térség kiemelkedő teljesítménye mögött a főváros gazdasági potenciálja áll. A második helyezett Nyugat-Dunántúl Régió, ahol az egy főre jutó GDP az uniós átlag 74%-át érte el, a harmadik helyen végzett Közép-Dunántúl Régióban pedig 64%-át. A többi négy régióban továbbra is 50% alatt maradt ez az arány: Dél-Alföldön 48%, Észak-Magyarországon 45%, Dél-Dunántúlon 44%, Észak-Alföldön pedig 43%. Ez a négy magyar régió az EU 276 régiójából az utolsó 20 legszegényebb régiója között található, vagyis tartósan hátrányos helyzetű térségnek tekinthető (EUROSTAT, 2018).

GYŐRI – MIKLE (2017) szerint a területi fejlettség tagozódása mögött hosszú távon kialakult tényezők húzódnak meg. A nyugat-kelet tagozódás, a centrum-periféria jellegzetességeké és a fejlett és fejletlen térségek hosszú távú jellemzői a magyarországi területi vizsgálatoknak. Ez egyben mutatja, hogy a legjobb területfejlesztési politikáknak is rendkívül nehéz érdemi eredményt elérni a mélyen gyökerező problémák miatt. Az elmúlt évszázadban jelentősen azok a területek javítottak helyzetükön, amelyek idegenforgalomba vagy fürdőturizmusba kapcsolódtak be. Ezen felül a fővárosi agglomeráció külső övezetében elhelyezkedő járások, bizonyos területek a Délnyugat-Dunántúlon és egy két iparváros járásai javítottak még a helyzetükön. Ezzel szemben Észak-Magyarország egyes járásában csak romlott a területi fejlettség szintje.

LENGYEL (2016) ehhez azt is hozzáteszi, hogy a Visegrádi országokon belül jól elkülöníthető versenyképesség alapján több terület. A csehországi megyékből és a környező területekből álló versenyképes tömböt ellensúlyozza a lengyelországi és magyarországi régiók erős szóródása.

KÁPOSZTA (2016) szerint a rendszerváltás hátrányos hatásait a mai napig érzi Magyarország, amelynek két sarkalatos eleme a területi különbségek kiteljesedése és az agrárszektor átalakulása mellett az élelmiszeripar háttérbe szorulása is volt. Az egyik meghatározó kihívás napjainkban, hogy hogyan lehet az agráriumot olyan stratégiai állapotba hozni, amely összeegyeztethető a gazdasági fejlődés irányjaival.

CSONKA – KISS (2015) szintén említi, hogy Magyarország élelmiszeripara kedvezőtlen szerkezettel, elaprózódott struktúrával és komoly versenyhátránnyal rendelkezik. Elsőleges célkitűzés a családi gazdaságok megfelelő technológiai-műszaki színvonala és az innovációra alapozott termelékenység növekedés.

Magyarországon a mezőgazdasági termelés is nagy különbségeket mutat a vizsgált hét régióban, amiben jelentős szerepet játszik a legfontosabb termelési tényező, a termőföld aránya, minősége és piaci ára. A termőföld tehát jelentős erőforrás a mezőgazdasági termelésben, racionális hasznosítása nélkülözhetetlen a fejlődéshez. A mezőgazdasági termelésben méretgazdaságossági előnyt jelent a táblaméret, az öntözési és az optimális gépesítettségi lehetőségek, amelyek kihasználását a birtokstruktúra jelentősen befolyásolja (POPP et al., 2017). A gépesítettségi optimum kis, töredezett táblákon nehezen alakítható ki saját gépek hiányában, bérmunka igénybevétele esetén pedig annak normál profit tartalmát is meg kell fizetni. Így a kockázatok mérséklésével a nagyobb gazdaságok jövedelmezősége kedvezőbb a kisebb gazdaságokhoz viszonyítva. Nem lehet megkerülni a mérrethatékonyság, a méretoptimum kérdését (GAZDAG, 2003).

Számos kutatás felhívta a figyelmet, hogy erős korreláció figyelhető meg a földbérleti díjak és támogatások alakulása között. Sőt a mezőgazdasági beruházások alakulását is főleg a célzott fejlesztési támogatások befolyásolják és nem a mezőgazdasági jövedelem növekedésének üteme (POPP et al., 2017). Nyugodtan kijelenthető, hogy a föld értékét sokkal inkább meghatározza a közgazdasági környezet, mint maga a föld piaci jövedelemtermelő képessége. Magyarországon is követhető a támogatások növekedésének egyértelmű érték-, majd ezt követő árnövelő hatása (KALMÁR, 2015). A gazdaságoknak meg kell tanulni a korábbinál precízebben gazdálkodni, nem csak a termőföldön, hanem fejben is. A termőföld esetében az érzelmi kötődések és várakozások gyakran felülírják a hagyományos vállalatértékelési szempontokat, hiszen általában felfelé torzítják az eredményt.

A földár meghatározása szempontjából fontos sajátossága a földnek, mint termelési tényezőnek, hogy – a többi tényezőtől vagy fogyasztási cikktől eltérően – „...összkínálata, természeténél fogva, viszonylag fix, és általában nem növelhető ma-

gasabb ár ajánlásával, vagy nem csökkenthető az alacsony földbérleti díj következtében” (SAMUELSON, 1976). Ebből nem következik az, hogy a földárnak, mint piaci kategóriának a kialakulását nem a piaci törvények motiválják. E törvények azonban sajátosan érvényesülnek, aminek az a következménye, hogy a termőföld esetében az érték jelentősen és tartósan eltérhet az ártól. Ezzel függ össze, hogy a földérték és a földár becslésének folyamata, a földjáradék meghatározása bonyolult, sok vitára adhat okot.

A magyar mezőgazdaságban komoly hatékonysági problémát, versenyképességi nehézséget jelez, hogy az EU-csatlakozás óta eltelt tíz évben a földárak – jelentős területi és minőségi különbségek mellett nominál értékben – megduplázódtak és a földbérleti díjak megháromszorozódtak, azonban még mindig jelentősen elmaradnak az EU régi tagállamaiban jellemző földáraktól és földbérleti díjaktól (BIRÓ, 2014).

Anyag és módszer / Material and methods

Regionális különbségek a főbb ágazatokban Magyarországon elemzésénél a szakirodalom mellett elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisaira és kutatásaira támaszkodtunk. Az általunk vizsgált legfrissebb adatok 2016. és 2017. évre vonatkoznak, az összehasonlító elemzések pedig a hét régió (NUTS 2) közötti különbségeket mutatják be. A magyar források mellett az Európai Bizottság jelentéseit és az Eurostat adatait is felhasználtuk.

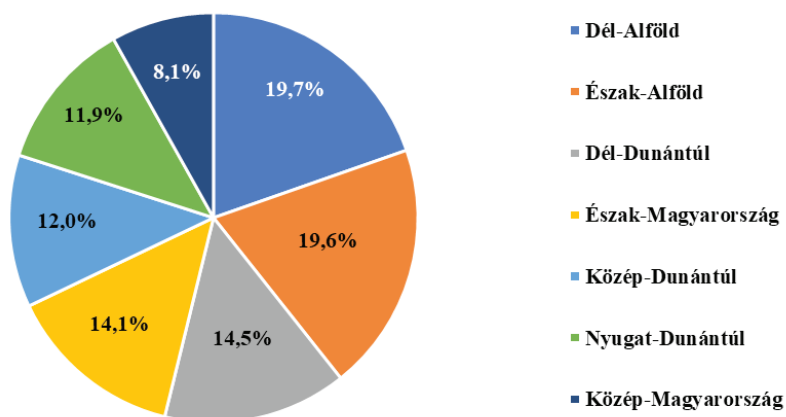
Eredmények / Results

Földhasználat

Hazánk területe 9,3 millió hektár, ebből mintegy 80% a termőterület (7,4 millió hektár). Az elmúlt 10 évben a földhasználat nem mutatott jelentős változást. 2017-ben a mezőgazdasági terület közel 5,4 millió hektárt, az erdőterület pedig 1,9 millió hektárt tett ki. A művelés alól kivett földterületek aránya 1990 óta közel megduplázódott, mivel közel 1,0 millió hektárról 1,9 millió hektárra növekedett 2017-re (KSH, 2018a). Az ipari beruházások által kisajátított mezőgazdaságra alkalmas terület folyamatos viták témája. Ez főként abból fakad, hogy nehéz összevetni a mezőgazdaság által termelt jövedelmeket és az ipari beruházás hozadékát hosszú távon.

A 2017. május 31-i földhasználat szerint az összes termőterület közel 40%-át az Alföldön művelték, amely egyenlő arányban (20%-20%) oszlott meg az Észak- és Dél-Alföld között. Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország 14,5% és 14,1%-os ré-

szesedése az összes termőterületből közel azonos volt. Ez a négy régió képviseli az összes termőterület közel 70%-át. Közép- és Nyugat-Dunántúl aránya 12,0%-ot és 11,9%-ot tett ki, míg Közép-Magyarország részesedése mindössze 8,1% a fővárosban és a vonzáskörzetében kiépült ipari és szolgáltatási tevékenységek túlsúlya miatt. A művelés alól kivett földterületek aránya 1990 óta közel megduplázódott, mivel közel 1,0 millió hektárról 1,9 millió hektárra növekedett 2017-re (1. ábra). Az ipari beruházások által kisajátított mezőgazdaságra alkalmas terület folyamatos viták témája. Ez főként abból fakad, hogy nehéz összevetni a mezőgazdaság által termelt jövedelmeket és az ipari beruházás hozadékát hosszú távon.

1. ábra: A földterület használata (2017. május 31.) mindösszesen művelési ágra vonatkoztatva / Figure 1: Use of land (31 May 2017), for all production sectors

Forrás: KSH (2018a) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2018a) based on the authors' own editing

A szántó értékét leggyakrabban aranykoronában (AK) fejezik ki Magyarországon. A hektáronkénti 17 AK alatti érték viszonylag gyenge minőségű területet, míg 30 AK feletti érték kiváló minőségű földterületet jelent. A 17 AK érték alatti szántóterület átlagos ára 900 ezer Ft/ha körül alakult 2016-ban, de régiótól függően 635 ezer és 1 millió Ft között mozgott egy hektár ára. A második földminőségi kategóriában, 17 és 30 AK/ha földminőség között a szántó ára Észak-Magyarország kivételével minden régióban a 1,4 millió Ft/ha-1,5 millió Ft/ha között változott. Észak-Magyarország régióban a legolcsóbb a szántó minden földminőségi kategóriában. 30 AK érték felett a legjobb minőségű szántóterületekért átlagosan 1,9 millió Ft-ot fizettek hektáronként, de az árak 1,1 millió Ft/ha és 2,3 millió Ft/ha közötti sávban mozogtak régiótól függően. Az ország egészére vetítve a szántó átlagára 1,3 millió Ft/ha volt 2016-ban (1. táblázat) (KSH, 2017b). A szántó átlagára 2010-

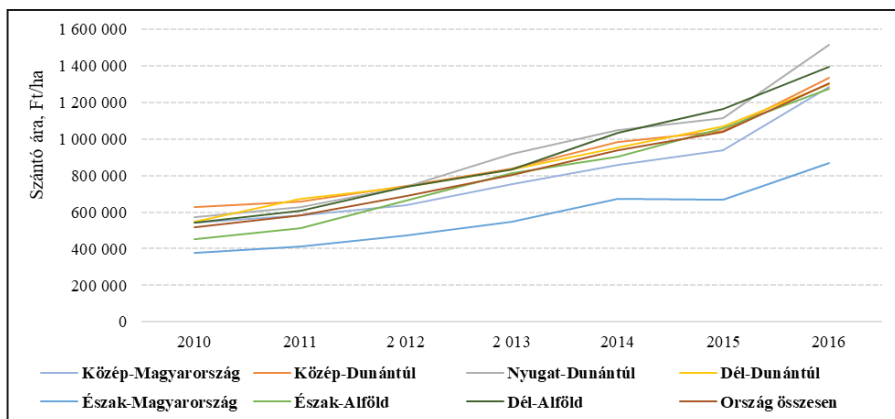
2016 között erőteljesen növekedett, hektáronként 519 ezer Ft-ról mintegy 1,3 millió Ft-ra. Ez 250%-os növekedésnek felel meg. A gyep, a szőlő, a gyümölcsös és az erdőterületek esetében is komoly árnövekedést tapasztalhatunk (209%, 201%, 200%, és 152%) a vizsgált időszakban.). 2010 és 2016 között a szántó földbérleti díja 29 ezer Ft/ha-ról közel 50 ezer Ft/ha-ra növekedett, de a többi művelési ágak esetében is átlagosan közel kétszeres volt földbérleti díjak emelkedése. Forrás: (http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omf004.html).

Régió	17 AK/ha alatt	17 - 30 AK/ha között	30 AK/ha felett	Összesen
Közép-Magyarország	1 009 300	1 436 800	1 573 100	1 285 800
Közép-Dunántúl	1 018 900	1 364 700	1 817 800	1 331 400
Nyugat-Dunántúl	857 700	1 526 100	1 721 900	1 512 200
Dél-Dunántúl	1 025 400	1 469 300	1 729 100	1 296 200
Észak-Magyarország	635 400	993 800	1 139 600	867 700
Észak-Alföld	1 022 200	1 391 700	2 316 600	1 275 500
Dél-Alföld	857 500	1 435 000	1 919 900	1 396 200
Ország összesen	916 700	1 390 900	1 907 200	1 302 400

**1. táblázat: A szántó átlagára földminőségi kategóriánként 2016-ban (Ft/ha) /
Table 1: Average arable land prices by land quality category in 2016 (Ft/ha)**

Forrás: KSH (2017b) / Source: CSO (2017b)

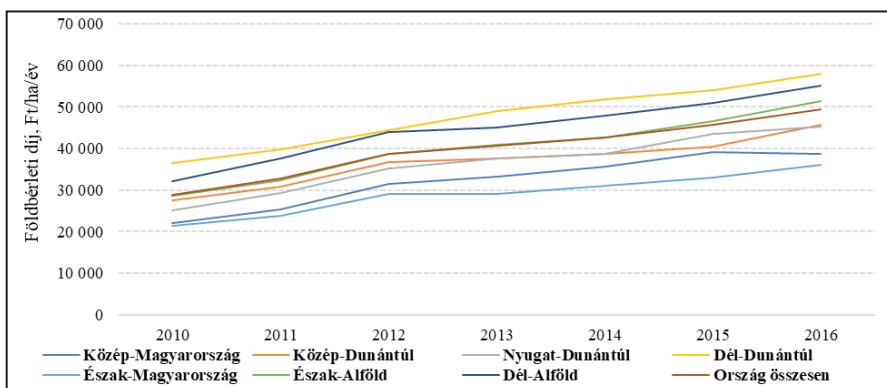
A szántó ára 2010 óta folyamatosan emelkedett. A 2010-ben hektáronként 400 ezer Ft és 600 ezer Ft között mozgó szántóföldi ár 2016-ra megduplázódott. Az egyes régiókban a szántó árának alakulása hasonló képet mutat. Ez alól kivételt képez Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország, ahol 2016-ban 36%-37%-kal nőtt a szántóföld ára 2015-höz képest, ezzel szemben a többi régióban 20%-30%-os áremelkedés volt megfigyelhető. Az utóbbi években a szántóföld ára a Dél-Dunántúl, továbbá Észak- és Dél-Alföld régiókban növekedett a legkisebb mértékben. Észak-Magyarországon a szántó hektáronkénti ára jelentősen elmaradt a többi régió átlagáraitól, pedig 2010 és 2016 között ebben a régióban a szántóföld ára 280%-kal nőtt (2. ábra). A régiók átlagában a vizsgált időszakban a szántó árának növekedése 250%-ot tett ki (KSH, 2017b). Az Észak-magyarországi szántóterületek jelentősen alacsonyabb árának oka, hogy az itt található földterületek nagyon gyakran 15 AK alatti kategóriába esnek. Hagyományosan nagyobb szerepe van ebben a régióban a szőlőtermesztésnek és a gyepgazdálkodásnak, így a többi régióhoz képest a szántó szerepe is korlátozottabb (KSH, 2018c).

2. ábra: A szántó ára régiós bontásban 2010 és 2016 között (Ft/ha) / Arable land prices broken down by region between 2010 and 2016 (Ft/ha)

Forrás: KSH (2017b) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017b) based on the authors' own editing

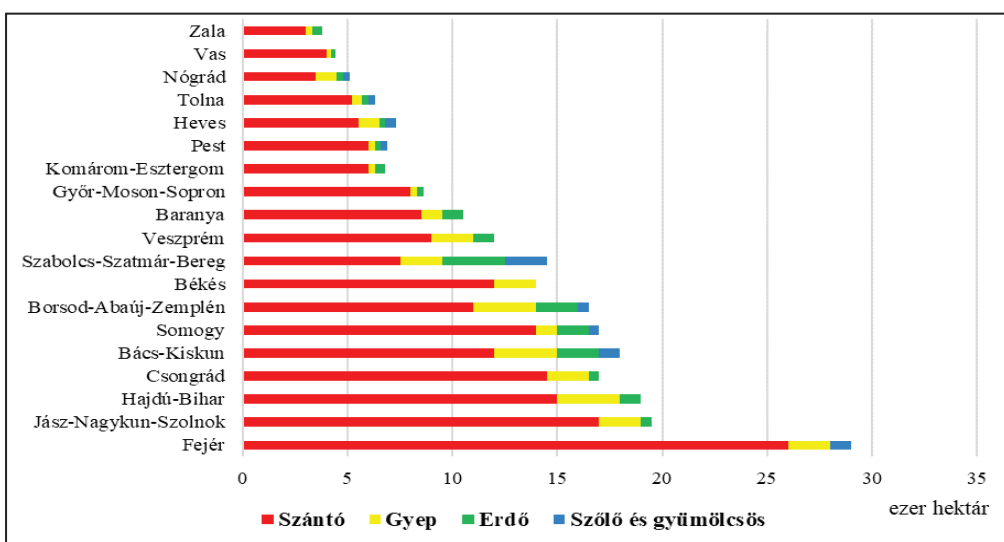
A szántó földbérleti díja az áralakuláshoz hasonló képet mutat 2010 és 2016 között. 2016-ban közel 50 ezer Ft/ha/év volt az átlagos földbérleti díj Magyarországon. Közép- és Észak-Magyarországon az átlagos földbérleti díj hektáronként 36-38 ezer Ft körül alakult, ezzel szemben a Dél-Dunántúlon és a Dél-Alföldön elérte az 55-57 ezer Ft-ot is. 2010 és 2016 között a szántó földbérleti díja 160%-180%-kal nőtt, vagyis a szántóénál kisebb mértékben (3. ábra) (KSH, 2017b). A földbérleti díj eltérései hasonló okokra vezethetők vissza, mint a földárak esetében.

3. ábra: A szántó földbérleti díja régiós bontásban 2010 és 2016 között (Ft/ha) / Figure 3: Rents for arable land, broken down by region between 2010 and 2016 (Ft/ha)

Forrás: KSH (2017b) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017b) based on the authors' own editing

2016-ban Fejér megyében értékesítették a legtöbb termőföldet, nevezetesen 28 800 hektárt, azaz a megyei termőterület 11%-át a 4%-os országos átlaggal szemben. Az értékesített terület nagysága minden megyében legalább kétszerese volt az előző évinek, a megyék több mint felében meghaladta a 10 000 hektárt. Az értékesített területek művelési ágak szerinti megoszlásában a szántó volt a meghatározó minden megyében, de Fejér megyében értékesítették a legnagyobb területet, azaz 26 200 hektárt. A szántó mellett jelentős arányt képviselt a gyepek Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A legnagyobb erdőterület (2 100 hektár), valamint szőlő és gyümölcsös (900 hektár) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében cserélt gazdát (4. ábra) (KSH, 2017a).

4. ábra: Az értékesített terület nagysága és megoszlása megyénként és művelési áganként (2016) / Figure 4: Size and distribution of land sold per county and per type of cultivation (2016)

Forrás: KSH (2017a) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017a) based on the authors' own editing

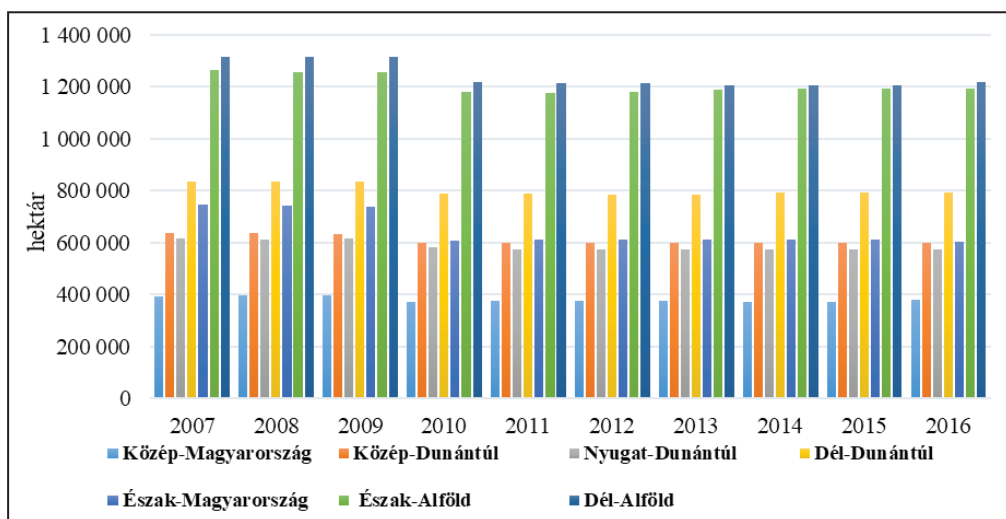
A „Földet a gazdáknak” program előtt a földpiacon (öröklés nélkül) mintegy 120–130 ezer ha termőföld (a szántóföld 3%-a) cserélt gazdát évente. A 2015–2016-ban a „Földet a gazdáknak” program keretében 185 ezer hektár állami tulajdonú termőföld került magánkézbe. A földárveréseken kialakult a hektáronként fizetett 1,4 millió forint országos átlagár csaknem 40%-os áremelkedést jelent a 2015-ös földárakhoz képest. Egyes régiókban hektáronként 2 millió forint fölötti vagy a megyei átlagárak domináltak, máshol pedig a hektáronkénti ár még az 1 millió forintot sem érte el. Ebben egyedi okok is szerepet játszhattak, így például

nagyobb befektetők földvásárlása adott területen felhúzta az árat. A jövőben ehhez hasonló árnövekedés nem várható, mert a mezőgazdaság jövedelmezősége ezt nem teszi lehetővé.

Regionális különbségek a főbb ágazatokban

Növénytermesztés

2007 és 2016 között a mezőgazdasági terület 5,8 millió hektárról 5,3 millió hektárra csökkent, elsősorban az urbanizáció és az iparosítás (külföldi beruházások, mint például autógyárak, gumiabroncs gyártás stb) miatt. A magyar régiók közül Dél-Alföld és Észak-Alföld az ország mezőgazdasági területének csaknem 45%-át (átlagosan 2,45 millió hektárt) képviselte a vizsgált időszakban (5. ábra). Közép-Magyarország 7%-os (átlagban 380 ezer hektár) részarányával az utolsó helyen áll a régiók között (KSH, 2017a).

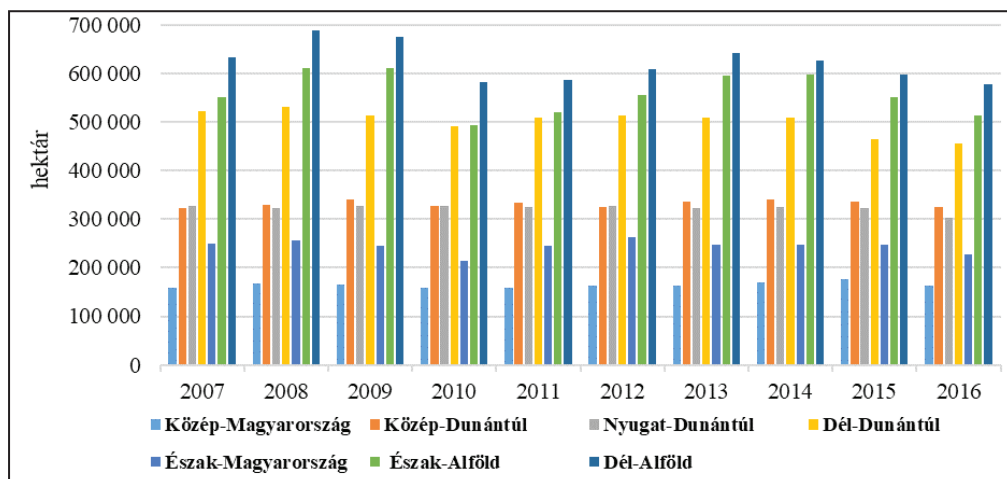

5. ábra: A mezőgazdasági terület régiónkénti megoszlása 2007-2016 között (hektár)
/ Figure 5: Distribution of agricultural area by region between 2007 and 2016 (hectares)

Forrás: KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

A vizsgált időszak átlagában a gabonanövények területéből Dél-Alföld 22,6%-ot, Észak-Alföld 20%-ot, Dél-Dunántúl pedig 18%-ot képviselt (6. ábra). Az utolsó helyen 6% körüli részesedéssel Közép-Magyarország áll (KSH, 2017c). A gabona területe csökkent 2010 és 2016 között, főleg Baranya és Somogy megyében,

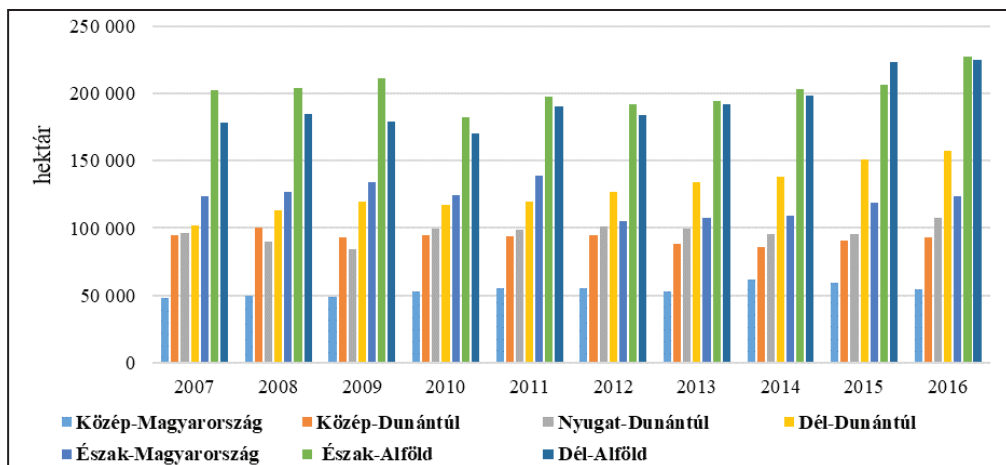
elsősorban az étkezési szokások változása és a bioetanol iránti csökkenő kereslet, valamint a termeléshez kötött agrártámogatások módosulása miatt. 2016-ban kukorica helyett például tönköly- és durumbúzát, őszi árpát, repcét, napraforgót és szóját vetettek nagyobb arányban (KSH, 2017a).

6. ábra: Fontosabb gabonanövények termésterületének régiós megoszlása 2007-2016 között (hektár) / Figure 6: Regional distribution of the crop area of major cereal crops between 2007 and 2016 (hectares)

Forrás: A KSH (2016) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2016) based on the authors' own editing

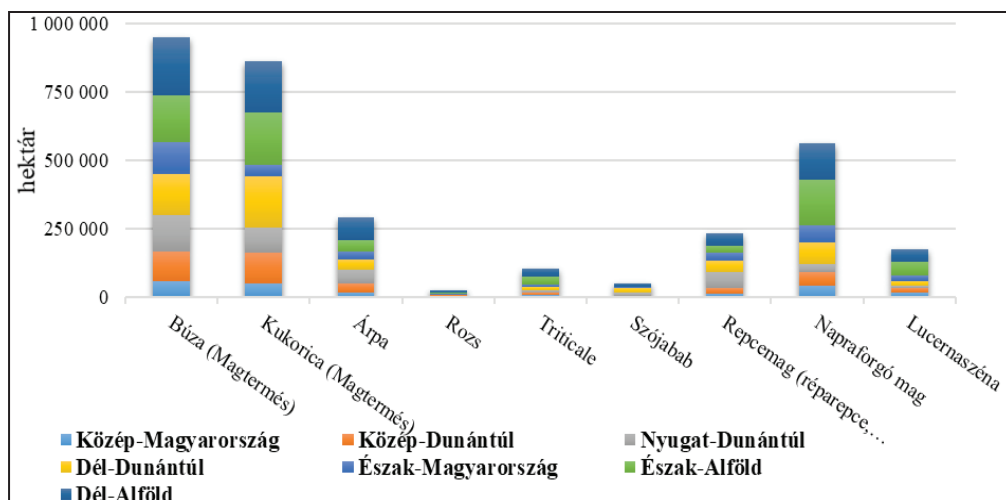
A vizsgált időszak átlagában a fontosabb ipari növények termésterületéből – a gabonanövények területéhez hasonlóan – Észak-Alföld 23%-os, Dél-Alföld pedig 22%-os részarányt képviselt (7. ábra). A 10 és 15% közötti részesedéssel sorrendben Dél-Dunántúl (14,36%), Észak-Magyarország (13,7%), Nyugat-Dunántúl (10,9%) és Közép-Dunántúl (10,5%) rendelkezett. Az utolsó helyet 6% körüli aránnyal Közép-Magyarország foglalta el (KSH, 2017c).

7. ábra: Fontosabb ipari növények termésterületének régiós megoszlása 2007-2016 között (hektár) / Figure 7: Regional distribution of the most important industrial crops between 2007 and 2016 (hectares)

Forrás: A KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés/ Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

A szántóföldi növénytermesztés 2016. évi regionális megoszlásából látható a búza és a kukorica meghatározó szerepe (9. ábra) (KSH, 2017c). A mezőgazdasági területen belül a szántóterület részaránya az ország északnyugati megyéiben magasabb, mint az ország többi megyéjében (Baranya, Tolna és Békés megye). Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyékben a szántó aránya magas, a mezőgazdasági terület 70%-a körül alakul. A szántóföldi növénytermesztés szempontjából egyik legjelentősebb megye Békés megye, ahol az ország összes szántóterületének közel 10%-a található (KSH, 2017a).

9. ábra: A magyar szántóföldi növénytermesztés vetésterületének regionális megoszlása főbb növénycsoportok szerint, 2016 / Figure 9: Regional distribution of the area of arable crop production by main groups of plants, 2016

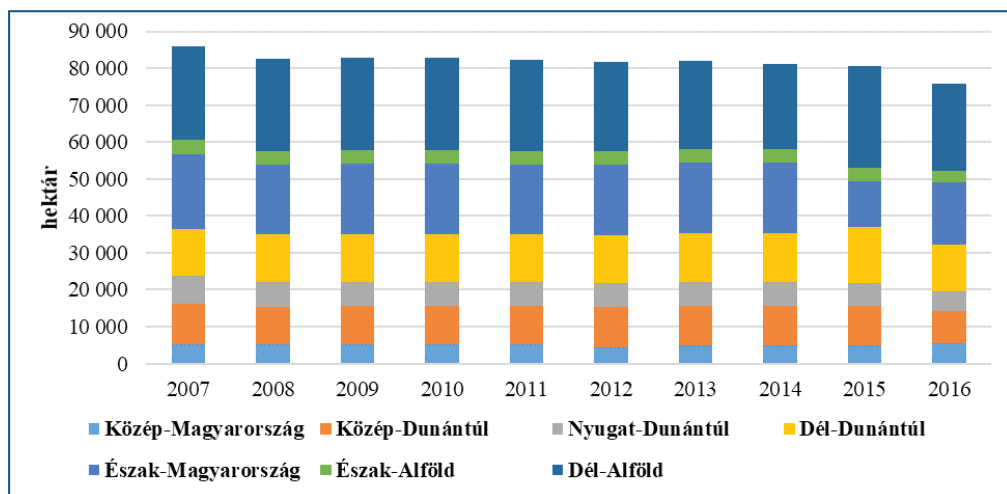
Forrás: A KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

2016-ban közel 950 ezer hektáron búzát és 860 ezer hektáron kukoricát termesztettek, ami a mezőgazdasági vetésterület 34%-ának felel meg. A búza vetésterülete Dél-Alföldön 211 ezer hektár (22%), Észak-Alföldön közel 171 ezer hektár (18%) volt. A kukorica vetésterületében is kiemelkedő szerepet játszik az Alföldön, mert Észak-Alföld 192 ezer hektáron (22%) és Dél-Alföld 186 ezer hektáron (22%) termelt kukoricát (KSH, 2017c). A többi növény esetében is a Dél- és az Észak-alföldi régió a meghatározó a vetésterület nagysága szempontjából, de a szójatermelésben a Nyugat- és a Dél-Dunántúli régiók bírnak meghatározó szereppel.

Szőlő

A szőlő területe 2007 és 2016 között 86 ezer hektárról 75 ezer hektárra csökkent. Számos gazda felhagyott a termeléssel az előregedett ültetvényeknek és kis parcelaméretnek köszönhetően. A vizsgált időszak átlagában Dél-Alföld 31% (25 ezer hektár) és Észak-Magyarország 22% (18 ezer hektár) részesedéssel volt a két legnagyobb szőlőtermelő régió. A legkisebb szőlőterülettel 7%-os részaránnyal Nyugat-Dunántúl (átlagosan 5 ezer hektár) és 4%-os részaránnyal Észak-Alföld (átlagosan 3,6 ezer hektár) rendelkezett a vizsgált időszakban (KSH, 2017c) (10. ábra). A szőlőterületek több mint háromnegyedét egyéni gazdálkodók művelik, átlagosan

mintegy 0,8 hektár területen. A regionális különbségek igen jelentősek, Vas és Zala megyében az egyéni gazdaságok átlagosan 0,1 hektár-0,2 hektáron gazdálkodnak, ezzel ellentétben Bács-Kiskun és Heves megyében 2-3 hektáros átlagos szőlőterület a jellemző (KSH, 2017a).

10. ábra: A szőlőterület régiókénti megoszlása 2007-2016 között (hektár) / Figure 10: Distribution of vineyards per region between 2007 and 2016 (hectares)

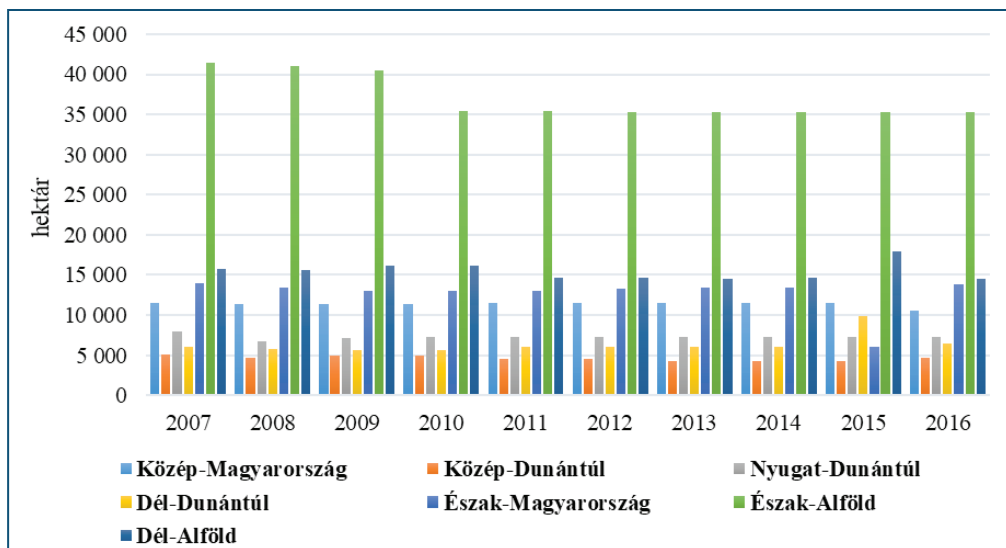
Forrás: KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés/Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

A 30 hektár feletti ültetvények a társas vállalkozások kezében összpontosulnak, főként Dél-Dunántúlon, Fejér és Komárom-Esztergom, illetve Pest megyében. Bács-Kiskun megyében, azaz a Kiskunsági borvidéken helyezkedik el a szőlőterület több mint egyharmada. Heves megyében a Mátrai és Egri borvidék képviseli a szőlőterületek további 13%-át. Csemegeszőlőt és úgynevezett direkt termő fajtákat jellemzően a nem szőlőtermelésre specializálódott Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Nógrád megyékben termesztenek (KSH, 2017c). Magyarországon ma 7 borrégió van. A Duna és a Tisza közötti területen három egymással összefüggő nagyterjedésű borvidék alkotja az Alföld régiót. A Kunsági, a Csongrádi és a Hajósi borvidéket magában foglaló régió Magyarország legnagyobb szőlőtermő területe. A Balatoni régióhoz soroljuk a déli és északi parti borvidékek mellett a zalai és somlói borvidéket. A régió a helyi sajátosságokat tükröző fehérborairól nevezetes. Az Eger borrégió a Mátraljai, az Egri és a Bükkaljai borvidéket képviseli, melynek legismertebb borai az Egri Bikavér, az Egri Leányka, a Debrői Hárslevelű és az Olaszrizling. A Buda környéki és a Budapest feletti Duna-szakasz mellett elterülő borvidékek alkotják az Észak-Dunántúli borrégiót, ahol kizárólag fehér-

borokat termelnek. A Pannon borrhégy a Duna, a Dráva és a Balaton által határolt dombvidéken és a közülük kiemelkedő Villányi-hegység és a Mecsek déli oldalain négy borvidéket – Tolnai, Pécsi, Villányi és Szekszárdi borvidék – foglal magába. A Soproni borrhégyba egyetlen magyarországi borvidék tartozik. A Tokaj borrhégy édes és testes száraz boraival n egyedülálló stílust képvisel.

Gyümölcsstermesztés

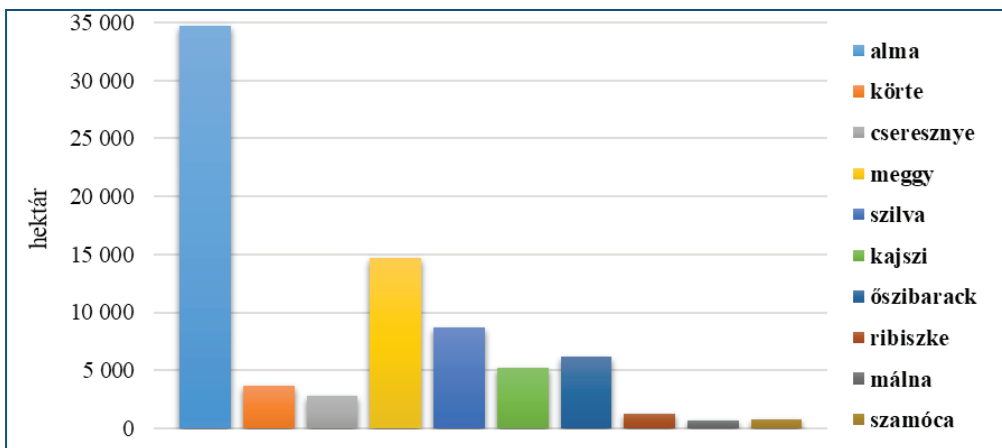
A mezőgazdasági terület 1,73%-át teszi ki a gyümölcsstermesztés a vizsgált időszak (2007-2016 között) átlagában, ami 94 742 hektárnak felel meg. 2007-ben a gyümölcsös terület nagysága közel 102 ezer hektár volt, ami 2011-2016 között 92 ezer hektár körül alakult (KSH, 2017c). A gyümölcssterület 34%-a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található. Meg kell jegyezni, hogy a legmagasabb részarány ellenére itt tapasztalható a legnagyobb visszaesés is. A gyümölcsstermesztés területe 2013 óta országosan 2 500 hektárral nőtt, főleg Heves, Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben, ahol elsősorban meggyet és bodzát telepítettek (KSH, 2017a). A gyümölcssterület régiós megoszlásából kiderül, hogy a vizsgált időszak átlagában Észak-Alföld és Dél-Alföld részaránya megközelíti az 55%-ot. Észak-Alföld 37 ezer hektár átlagos területnagysággal 38%-os, Dél-Alföld 15,5 ezer hektárral 16%-os részesedést képviselt az összes magyar gyümölcsös területeiből. Az Észak-alföldi régióban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kiemelt szerepet játszik a hazai almatermesztésben. Említést érdemel Észak-Magyarország 15%-os és Közép-Magyarország 11%-os aránya. A legkisebb részaránya a dunántúli régióknak van, sorrendben Nyugat-Dunántúl (7,6%), Dél-Dunántúl (6,7%) és Közép-Dunántúl (4,8%) következik (11. ábra) (KSH, 2017c).

11. ábra: A gyümölcssterület régiókénti megoszlása 2007-2016 között (hektár) / Figure 11: Distribution of fruit-producing land by region between 2007 and 2016 (hectares)

Forrás: KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

Az alma közel 500 ezer tonna mennyiséggel az országos gyümölcsstermés 68%-át tette ki 2016-ban. Az almát a meggy követte 10%-os részaránnyal (74 ezer tonna), majd a 7%-os részesedéssel a szilva (47,5 ezer tonna) és 5%-os részesedéssel az őszibarack (kb. 40 ezer tonna) következett (KSH, 2017c). Az alma részaránya a gyümölcssterületből 38,5%-ot (34,7 ezer ha) tett ki 2016-ban. A második helyet 16%-os aránnyal a meggy (14,7 ezer ha) foglalta el. A szilva (8,7 ezer ha), őszibarack (6,2 ezer ha) és kajszi (5,2 ezer ha) részesedése 5%-10% között alakult (12. ábra).

12. ábra: Egyes gyümölcsfajok megoszlása az összes gyümölcssterületből 2016-ban / Figure 12: Distribution of various fruit species as a proportion of all land under fruit production in 2016

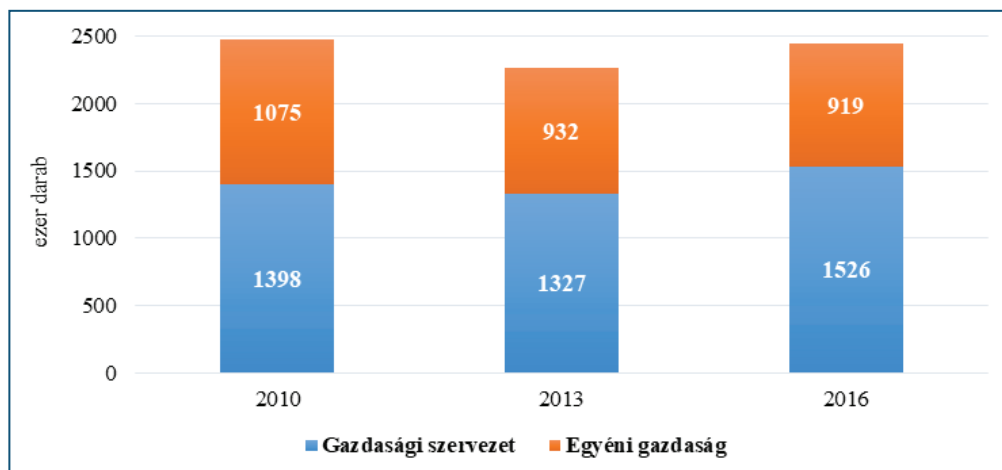
Forrás: KSH (2017c) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017c) based on the authors' own editing

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében termelik a legtöbb cseresznyét, meggyet, szilvát, diót is az alma mellett. A bodza termőterülete több mint egyharmadával nőtt 2010 és 2016 között, elsősorban Bács-Kiskun, Győr-Moson-Sopron és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben telepítettek bodzát. Az átlagos ültetvénytársulás tekintetében is jelentősek a regionális különbségek: a déli régiók jellemzően 11 hektáron gazdálkodnak, míg Pest, továbbá Győr-Moson-Sopron megyében a jellemző birtokméret a 30 hektárt is meghaladja. Vas és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék kivételével megállapítható, hogy az egyéni gazdaságok átlagosan nagyobb gyümölcssterületen gazdálkodnak (KSH, 2017a). A jövőben előreláthatólag a meggy és a dió területe fog növekedni leginkább (3,7 és 1,7 ezer hektáros telepítéssel, amihez minimális kivágás társul), míg a legnagyobb területen a meggy és az alma telepítés várható. Az alma 5,2 ezer hektáros telepítéséhez 4,7 ezer hektáros kivágás is társul KSH (2018d).

Állattenyésztés

2010 és 2016 között az állatállomány nagysága a gazdasági szervezeteknél 9,1%-kal nőtt, az egyéni gazdaságoknál pedig 14%-kal csökkent, de összességében állategységben kifejezve 1,1%-kal esett vissza (KSH, 2017a). 2016-ban az ország 262 ezer gazdaságában több mint 2,4 millió állategységnek megfelelő állatállományt tartottak (13. ábra). A gazdasági szervezetek állatállományának növekedése arra

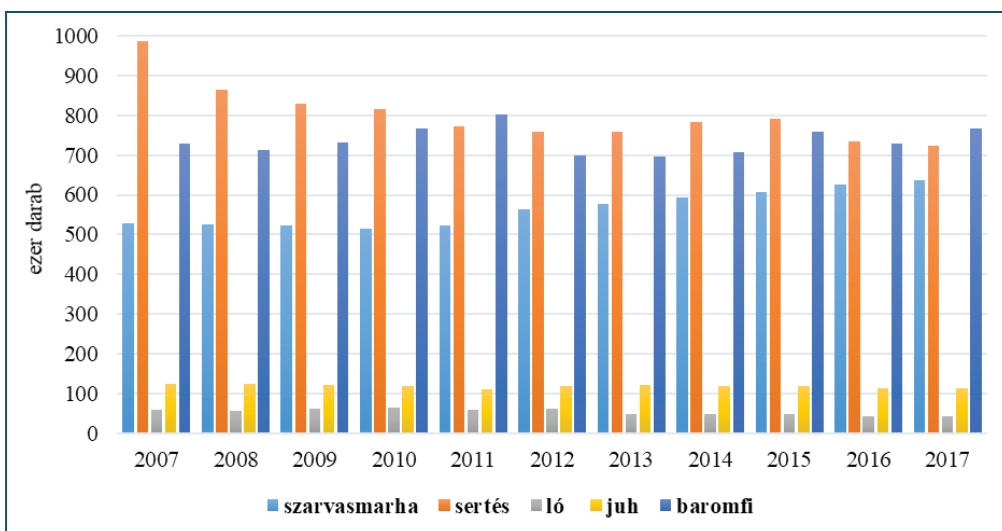
vezethető vissza, hogy a 2700 állattartással foglalkozó gazdasági szervezetek száma egynegyedével nőtt 2013 óta, míg az egyéni gazdálkodóké (256 ezer állattartó) 17%-al csökkent (VIDA, 2012).

13. ábra: Az állatállomány megoszlása a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok között / Figure 13: Distribution of livestock between farm businesses and individual farms

Forrás: KSH (2017a) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017a) based on the authors' own editing

A szarvasmarha részaránya az állatállomány 25%-át (átlagosan 565 ezer darab szarvasmarha) tette ki 2007-2017 átlagában. 2007 és 2010 között csökkent, utána közel 20%-kal nőtt a létszám. A sertés 35%-os részaránya átlagosan 802 ezer egyedet jelentett, de 2007 óta az állomány 27%-kal, azaz 262 ezer egyeddel csökkent. A lóállomány csökkenése meghaladta a 30%-ot (18 ezer egyed). A juhok átlagosan 5%-os részarányt képviseltek a teljes állatállományból, amely 115 ezer darabot jelentett állategységben kifejezve. 2007-hez képest az állomány 7%-kal csökkent, ami 4 ezer darabnak felel meg. A baromfiállomány állategységben kifejezett értéke 767 ezer darab volt 2017-ben, ami több mint 33%-os részarányt jelentett (14. ábra). 2007 és 2011 között közel 10%-kal növekedett az állomány, de 2013-ban 2007-hez képest 5%-kal esett vissza az állomány (KSH, 2018b).

14. ábra: Állatállomány állategységben kifejezve 2007-2017 / Figure 15: Livestock expressed in livestock units 2007-2017

Forrás: KSH (2018b) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2018b) based on the authors' own editing

2016-ban a legtöbb haszonállatot Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyékben tartottak állategységben kifejezve. Bács-Kiskun megyében az állomány a társas vállalkozások és az egyéni gazdaságok között fele-fele arányban oszlott meg, míg Hajdú-Bihar megyében a társas vállalkozások tartották az állomány 71%-át. E két megyében található a mezőgazdasági állatállomány egyharmada. A legkisebb állatállománnyal Heves, Nógrád és Vas megye rendelkezett, ahol az országos állomány csupán 5,0%-át tartották (KSH, 2017c). 2010 és 2016 között az állatállomány nagysága Pest megye mellett Győr-Moson-Sopron, Zala, Baranya, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Bács-Kiskun megyében emelkedett, vagyis a legnagyobb állatállománnyal rendelkező két alföldi megyében (Bács-Kiskun- és Hajdú-Bihar megye) is nőtt az állomány létszáma (KSH, 2018b).

2010 és 2016 között a szarvasmarha állomány 842 ezer egyedre (23%-kal) és a tehenállomány 379 ezer egyedre (19%-kal) emelkedett. 2016-ban az állomány 61%-át a gazdasági szervezetek tartották, míg 39%-át egyéni gazdaságok. A vizsgált időszakban 32%-kal nőtt a szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek száma, de az egyéni gazdaságoké 6,6%-kal csökkent. A gazdasági szervezetek 54%-a 100-nál több egyedet tartott, az átlagos állománynagyság 418 darab volt. 2016-ban az egyéni gazdaságok 61%-a az 1-9 szarvasmarhát tartók méretkategóriába tartozott. Az egyéni gazdaságok csupán 4%-a tartott 100-nál több szarvasmarhát. A legtöbb szarvasmarhát az Észak-alföldi régióhoz tartozó Hajdú-Bihar megyében tartották

2016-ban, a teljes állomány 13%-át. A vizsgált időszakban tapasztalt állománygyarapodás (136 ezer egyed) több mint egynegyede ennek a megyének köszönhető (KSH, 2017a).

2016-ban 751 gazdasági szervezet (8%) és 111 ezer egyéni gazdaság (25%) tartott sertést. 2010 és 2016 között a sertésállomány 7,1%-kal, azaz 2,9 millió darabra csökkent. Az anyakoca állomány 77%-át a gazdasági szervezetek tartották. 2010 óta a gazdasági szervezeteknél 19 ezer egyeddel emelkedett, az egyéni gazdaságoknál 248 ezer egyeddel csökkent az állomány. A legtöbb sertést, a teljes állomány 28%-át, vagyis 793 ezer egyedet a Dél-Alföldön tartották. A megyék közül kiemelkedik Hajdú-Bihar megye, ahol a teljes állomány közel 14%-a volt 2016-ban. Baranya megyében a teljes állomány 8,2%-át, Győr-Moson-Sopron megyében pedig 5,2%-át tartották (KSH, 2017a).

A gazdasági szervezetek 5,5%-a, az egyéni gazdaságok 43%-a tartott tyúkot 2016-ban. A gazdasági szervezetekben 1,5 százalékponttal, az egyéni gazdaságokban 11 százalékponttal csökkent a tyúkállomány 2010 és 2016 között. A tyúkok száma a vizsgált időszakban 5,2%-kal, 34 millió darabra esett vissza. A tyúkot tartók gazdaságok több mint háromnegyede 50-nél kevesebb állatot tartott, ugyanakkor a tyúkállomány 65%-át az 50 ezer darabnál több tyúkot tartó gazdaságok nevelték. A tyúkállomány 36%-át állategységekben kifejezve három megye adta 2016-ban, nevezetesen Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megye (KSH, 2017a).

Ludat 2016-ban az egyéni gazdaságok 3,9%-a és a gazdasági szervezetek 1,2%-a tartott. A 3,5 millió darab lúdállományunk több mint felét a gazdasági szervezetek tartották. A vizsgált időszakban 2010-től az egyéni gazdaságoknál 20%-kal, azaz 332 ezer darabbal csökkent, a gazdasági szervezeteknél viszont 73%-kal, 908 ezer darabbal nőtt az állomány, így szerepük is a lúdtartásban. A lúdállomány az alföldi régiókban össz pontosul, 37%-át Hajdú-Bihar megyében tartották 2016-ban (KSH, 2017a). Kacsát 2016-ban a gazdasági szervezetek 1,0%-a és az egyéni gazdaságok 9,1%-a tartott. 2010 és 2016 között 48%-kal nőtt a kacsát tartó gazdasági szervezetek száma, az érintett egyéni gazdaságok száma viszont 41%-kal csökkent. A vizsgált időszakban 9,7%-kal, 5,5 millió darabra emelkedett a kacsaállomány. A kacsaállomány az alföldi régiókban játszik meghatározó szerepet, 61%-át Bács-Kiskun megyében tartották 2016-ban. Pulykát a gazdasági szervezetek 1,2%-a, az egyéni gazdaságok 1,9%-a tartott 2016-ban. A vizsgált időszakban 13%-kal, 3,2 millió darabra csökkent a pulykaállomány. A pulykaállomány alig 16%-át tartották az egyéni gazdaságok és 84%-át a gazdasági szervezetek (KSH, 2017a).

A ludat, kacsát, pulykát tartó gazdaságok közül több mint 90% tartott 50-nél kevesebb állatot, míg a lúd, kacsa és pulyka állomány 46, 50 és 52%-át az 50 ezer darabnál több pulykát tartó gazdaságok nevelték. Itt szinte teljes mértékben gaz-

dasági szervezetekről van szó, mivel lúd és pulyka esetében nem is rögzített a KSH 50 ezernél több egyedet tartó egyéni gazdaságot. A kacsatartók esetében 2016-ban mindössze 5 egyéni gazdaság tartott 50 ezernél több egyedet. A pulykát jellemzően Győr-Moson-Sopron és Vas megyékben tartották, mindkét megye részaránya közel 20%-ot tett ki 2016-ban (KSH, 2017a).

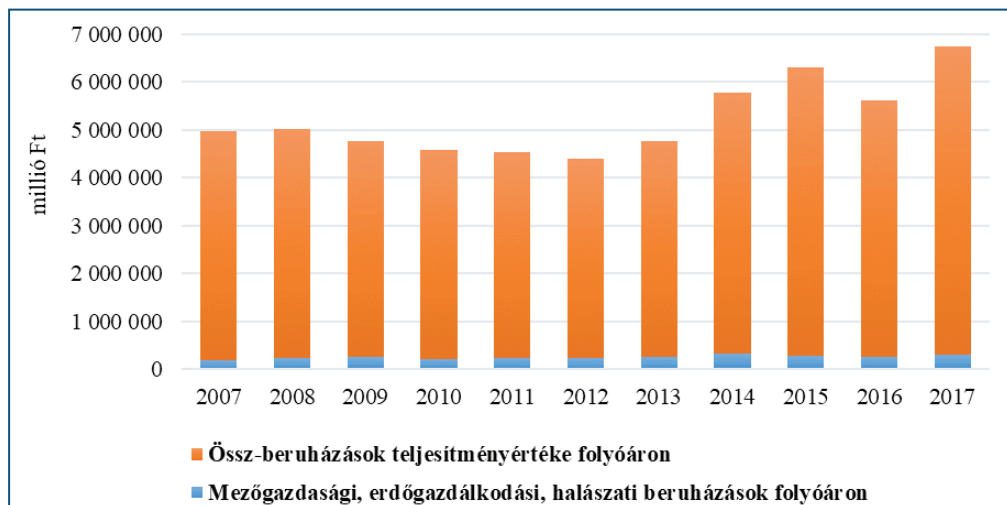
A gazdasági szervezetek 6,0%-a, az egyéni gazdaságok 5,7%-a tartott juhot 2016-ban. A juhot tartó gazdasági szervezetek száma 565-re, vagyis közel másfélszeresére nőtt, az érintett egyéni gazdaságok száma viszont 9,5%-kal 23,9 ezerre csökkent 2010 és 2016 között. 2010 és 2016 között a juhállomány 1,1%-kal, 1,2 millió egyedre emelkedett. Az állatállomány 86%-át az egyéni gazdaságokban tartották 2016-ban, de ez az arány 2000 óta nem változott. A juhot tartó egyéni gazdálkodók 58%-a 10-nél kevesebb juhot tartott, 32%-a a 0-99 közötti létszám-kategóriába esett. Az egy gazdaságra jutó átlagos állománynagyság 12%-kal, 44 darabra nőtt a vizsgált időszakban (KSH, 2017a).

Az országos juhállomány több mint egyharmadát Észak-Alföldön tartották 2016-ban. Ezen belül Hajdú-Bihar megye állt az első helyen, ahol az összlétszám közel egyötödét számlálták. (2013-ban a legtöbb juh még Bács-Kiskun megyében volt). A Hajdú-Bihar megyében tartott 229 ezer darab juh létszám megközelítette a Dunántúl juhtartóinak teljes állományát (236 ezer darab). A kecskét tartó gazdasági szervezetek száma 71-ről 110-re emelkedett, míg az egyéni gazdaságoké 16,6 ezerre csökkent, miközben szerény mértékben, 100 ezer darabra nőtt a kecskelétszám. Bács-Kiskun megye 11%-os részesedése a legnagyobb, de említést érdemel még Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye is 8,5%-os, illetve 8,3%-os részesedéssel. Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében száz hektár mezőgazdasági területre vetítve állategységben kifejezve együttesen mintegy 6 juh és kecske jutott (KSH, 2017a). Országos viszonylatban a vizsgált hat év alatt (2010 – 2016) 136 ezer egyeddel emelkedett az állomány, elsősorban Hajdú-Bihar megyének köszönhetően. Sertéstartás szempontjából szintén Hajdú-Bihar a meghatározó, annak ellenére is, hogy a vizsgált időszakban t 83 ezer egyeddel csökkent az állomány (más régióban nagyobb volt az állomány visszaesése).. Hajdú-Bihar megye juhállománya is jelentős, a megyében tartott juhok száma megegyezik a Dunántúl összes (236 ezres) juhállományával (KSH, 2016).

Beruházások

A 15. ábra bemutatja az összes beruházás és a mezőgazdasági, erdőgazdálkodás és halászati beruházás értékének alakulását 2007 és 2017 között. A vizsgált időszakban a mezőgazdasági beruházások aránya az összes beruházásból nem haladta meg a 6%-os arányt. Az összes beruházás 2007 és 2012 között csökkent (pénzügyi és

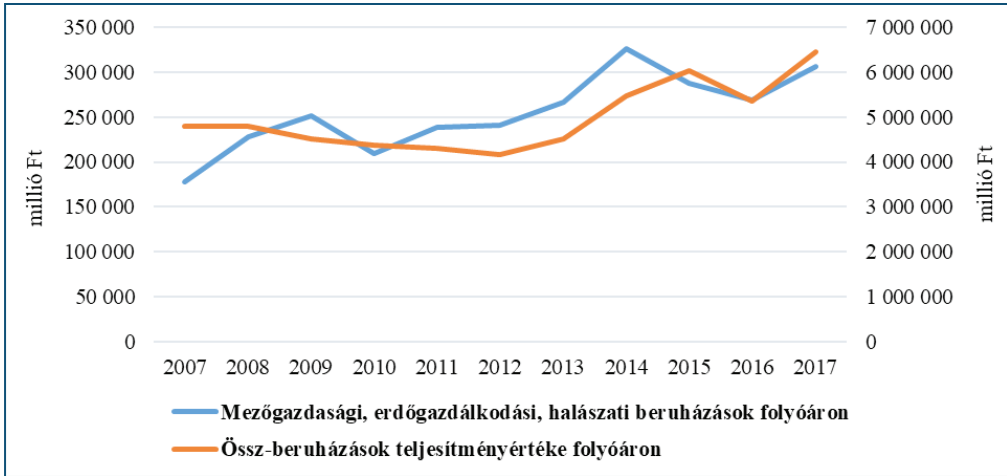
gazdasági válság következménye), ezután emelkedett. A vizsgált időszakban az összes beruházás 34,5%-kal, folyó áron 6 439 583 millió forintra nőtt (KSH, 2017a). A beruházások elképesztő növekedésének három fő hajtóereje volt: a 2014-2020-as uniós költségvetési ciklus forrásaiból finanszírozott fejlesztés, a vállalkozások kapacitásnövelése és a lakás, illetve ingatlanberuházások élénkülése KSH (2017d).

15. ábra: Az összes beruházás és a mezőgazdasági, erdőgazdálkodás és halászati beruházások folyó áron 2007-2017 (millió Ft) / Figure 16: Total investments and investments in agriculture, forestry and fishing at current prices 2007-2017 (million HUF)

Forrás: KSH (2017a) adatai alapján saját szerkesztés / Source: Source: CSO (Central Statistical Office) (2017a) based on the authors' own editing

Egyértelmű összefüggés fedezhető fel az összes beruházás és a mezőgazdasági beruházások alakulása között (16. ábra). A pénzügyi és gazdasági válságot követő években az összes beruházások értéke 2012-ig csökkent, de a mezőgazdasági beruházások 2010-től kezdve már elkezdtek mutatni a növekedés jeleit. 2012-től az összes és mezőgazdasági beruházás hasonló képet mutat. A mezőgazdasági beruházások a vizsgált időszakban 72%-kal emelkedtek, ami közel 130 000 millió forintnak felel meg folyó áron (KSH, 2017a). A mezőgazdaságban főleg az egyéni vállalkozások gépbeszerzése növelte a beruházási aktivitást az utóbbi években KSH (2017d).

16. ábra: Az összes beruházás és a mezőgazdasági, erdőgazdálkodás és halászati beruházások folyó árban vonal diagram és másodlagos tengely segítségével 2007-2017 (millió Ft) / Figure 16: All investments and investments in agriculture, forestry and fisheries at current prices illustrated with a line diagram and secondary axis 2007-2017 (HUF million) /

Forrás: KSH (2017a) adatai alapján saját szerkesztés / Source: CSO (Central Statistical Office) (2017a) based on the authors' own editing

A nemzetgazdaság összes beruházási értéke 6 440 milliárd forint volt 2017-ben az előzetes adatok szerint. A mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás és a halászat ágazata ebből csupán 307 milliárd forinttal (4,8%), az élelmiszeripar 198 milliárd forinttal (3,1%) részesedett. A nemzetgazdaság beruházása 17%-kal, a mezőgazdaságé 12%-kal nőtt, az élelmiszeriparé azonban 1,6%-kal csökkent. Az összetétel alapján a mezőgazdaságban a beruházások 56%-át a gépek, 19%-át az épületek tették ki 2017-ben. A gépek beruházása 23%-kal, míg az épületeké 2,8%-kal bővült. A tenyészállat- és ültetvény beruházás adta a teljes beruházási érték egynegyedét. Az ültetvény beruházás csökkent az előző évhez képest. Az élelmiszeriparban a teljesítményérték 64%-át gép-, 35%-át pedig az épületberuházás tette ki. A gépberuházás volumene 7,3%-kal emelkedett, az épületeké viszont 13%-kal csökkent 2016-hoz viszonyítva (KSH, 2017a).

Következtetések és javaslatok

A hazai termelési struktúrát évtizedek óta a támogatások határozzák meg, így a támogatások csökkentése, esetleg fokozatos kivétele nem fogja a hazai versenyképességet javítani. A közeljövőben a támogatások fokozatos leépítésével eljön a piacorientált, racionális döntések által vezérelt mezőgazdaság korszaka. Ennek következményeként a nem hatékony, nem méretgazdaságos, a támogatások által ösztönzött termelési szerkezetet szem előtt tartó vállalkozásoknál tömegesen jelentkezik majd a likviditási, később jövedelmezőségi problémák (POPP et al., 2017). A mezőgazdasági termelők körében ma a legnagyobb gondot a termékek értékesítése és a piac bizonytalansága jelenti. Termékeik általában a feldolgozóipar alapanyagául szolgálnak, ezért a feldolgozóipar fejlesztése fontos a mezőgazdasági termelők szempontjából is. A mezőgazdasági termékek feldolgozásával foglalkozó kis- és középvállalkozások, valamint számos, az elsődleges feldolgozásban érintett nagyvállalat versenyképességét negatív módon befolyásolja a rossz tőkeellátottság, az alacsony élömlenék-hatékonyság, az ágazatot érintő valódi szerkezetváltás elmaradása és a termelési koncentráció, szakosodás és korszerűsítés hiánya. Az innováció szintje, a K+F eredmények alkalmazása, valamint a marketing munka színvonala is alacsony szintű. A mezőgazdasági alapanyagot termelő vállalkozások hosszú távú fennmaradása és sikeres működése a fejlett, a mezőgazdasági termékek felvevő piacát jelentő élelmiszeripar mellett képzelhető el. Az agrártermékek versenyképességének és a piaci stabilitás feltétele a minél magasabb szintű feldolgozottság. A mikro- és kisméretű élelmiszer-feldolgozó üzemeknek jelentős szerepük van a mezőgazdasági termelők integrálásában, a helyi, regionális ellátásban, a foglalkoztatásban, ugyanakkor tőkeszegénységük, innovációs elmaradásuk, piaci és szakmai ismereteik hiánya miatt egy részük követő, vagy túlélő stratégiát folytat. A jövőben a növekvő regionális mezőgazdasági beruházás nagyobb hozzáadott értéket előállító ágazatok irányába történő elmozdulása, a mezőgazdasághoz kötődő ágazatok (logisztika, élelmiszeripar, beszállítói tevékenységek, megújuló energia stb.) fejlesztése és a régiókban létező tőke, munkaerő és tudás helyi befektetése javíthatja a regionális különbségeket a mezőgazdaságban. Elsősorban az Észak-Alföldi régióban várható előrelépés a BMW autógyár beruházásának köszönhetően. Tartósan fejlődő pályára álló régió csak akkor képzelhető el, ha a gazdasági szereplők hisznek abban, hogy kiszámítható és támogató gazdasági környezetben tervezhetnek, fektethetnek be, vagyis olyan szabályozási feltételt indokolt teremteni, hogy növeljük a bruttó hozzáadott-értéket. Először arra kell törekedni, hogy az egyes régiókban előállított és onnan külső térségekbe (városokba, külföldre) kiszállított hozzáadott-érték növekedjen. Elsősorban a piaci alapon megtermelt hozzáadott-érték értékesítéséből származó forrásokra célszerű támaszkodni, amelyek fenntart-

ható módon, hosszabb távon is rendelkezésre állnak. A legtöbb régióban alacsony az előállított hozzáadott-érték, a megtermelt jövedelem meghatározó része még el is hagyja a régiókat, így nem tudnak fejlődő pályára állni a helyi szolgáltatások. A helyi értékteremtés fokozása és a megtermelt jövedelem visszaforgatási arányának javítása (a jövedelem helyi elköltésére alapozott szolgáltatásfejlesztés) hozzájárul a regionális fejlődéshez. A gazdasági szereplőktől pedig elvárt magatartás, hogy nagyobb hozzáadott-értéket termelő vállalkozások a jelenleginél nagyobb felelősséggel viseltessenek a régiókban lakó közösség egészéért a megtermelt jövedelem helyi gazdaságba történő visszaforgatásával.

Hivatkozott források / References

EUROSTAT (2017): GDP at regional level.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/GDP_at_regional_level

EUROSTAT (2018): Regional gross domestic product (PPS per inhabitant in % of the EU28 average) by NUTS 2 regions. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00006&plugin=1>

BIRÓ Sz. (2014): Az új Földforgalmi Törvény végrehajtásának hosszabb távon várható hatásai. Jelentés. Agrárgazdasági Kutató Intézet. Budapest. pp. 1-39.

CSONKA A. – KISS M. (2015): Az élelmiszergazdaság szerkezetének és termelékenységének területi különbségei az EU-ban. TAYLOR, Volume 7. Issue 3-4. pp. 305-312.

GAZDAG L. (2003): A XXI. század multifunkcionális mezőgazdaságának stratégiái. Gazdaság és társadalom, Issue 2. pp. 39-66.

GYÓRI R. – MIKLE Gy. (2017): A fejlettség területi különbségeinek változása Magyarországon, 1910-2011. Tér és Társadalom. Volume 31. Issue 3. sz. pp. 143.

KALMÁR S. (2015): Gondolatok a termőföldről. Gazdálkodás, Volume 59. Issue 1. pp. 62-68.

KÁPOSZTA J. (2016): Regionális összefüggések a vidékgazdaság fejlesztésében. Studia Mundi – Economica, Volume 3. Issue 1. pp. 10.

KSH (2016): Agrárium 2016, előzetes adatok. Statisztikai tükör. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gso/agrariumelo16.pdf>

KSH (2017a): A magyar mezőgazdaság regionális különbségei, 2016. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gso/agrarium16.pdf>

KSH (2017b): Mezőgazdasági termőföldárak és bérleti díjak, 2016. Statisztikai tükör. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/mgfoldarak/mgfoldarak16.pdf>

- KSH (2017c): KSH Tájékoztatási adatbázis, Szakstatisztikák témák szerint. <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=1&theme=OM>
- KSH (2017d): Helyzetkép a beruházásokról, 2017. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelberuh/jelberuh17.pdf>
- KSH (2018a): Földterület művelési ágak szerint (2000–). http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omf003.html
- KSH (2018b): Agrárcenzusok – Hosszú idősorok. https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_hosszu_idosorok
- KSH (2018c): Földbérleti díjak és termőföld árak művelési ágak szerint (2008–). http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_omf004.html
- KSH (2018c): Gyümölcsösültetvények összeírása, 2017 – előzetes adatok. http://www.ksh.hu/elemzesek/gyumolcs2017_elozetes/index.html
- LENGYEL I. (2016): A kutatás-fejlesztés és a versenyképesség térbeli összefüggései a visegrádi országokban. Tér és Társadalom, Volume 30. Issue 4. pp. 71. <https://doi.org/10.17649/TET.30.4.2808>
- POPP J. – FAZAKAS P. – HOLLÓSI D. – OLÁH J. (2017): A versenyképes mezőgazdaság, a földár és a föld jövedelemtermelő képesség összefüggései. Gazdálkodás, Volume 6. Issue 61. pp. 491-504. www.gazdalkodas.hu, <http://ageconsearch.umn.edu/record/270620?ln=en>
- SAMUELSON, P. A. (1976): Közgazdaságtan. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- VIDA J. (szerk.) (2012): A mezőgazdaság területi jellemzői, 2010. Központi Statisztikai Hivatal, 2012. pp. 138. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mezoter10.pdf>

Szerzők / Author(s):

Prof. Dr. POPP József
egyetemi tanár
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Ágazati Gazdaságtan és
Módszertani Intézet
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
popp.jozsef@econ.unideb.hu

Dr. HARANGI-RÁKOS Mónika
adjunktus
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Ágazati Gazdaságtan és
Módszertani Intézet
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
rakos.monika@econ.unideb.hu

SZENDERÁK János
tanársegéd
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Ágazati Gazdaságtan és
Módszertani Intézet
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
szenderak.janos@econ.unideb.hu

Dr. habil. OLÁH Judit
egyetemi docens
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Alkalmazott Informatika és Lo-
gisztika Intézet
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
olah.judit@econ.unideb.hu